

OILAVIY ZO'RAVONLIKKA UCHRAGAN AYOLLARDA IJTIMOIIY STIGMATIZATSIYANING O'ZINI BAHOLASH VA PSIXOEMOTSIONAL HOLATGA TA'SIRI

Dumarova Gulmira Kozimbekovna

Andijon Davlat Tibbiyot Instituti

“O'zbek tili va adabiyoti, tillar” kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22109745>

Annotatsiya

Ushbu maqolada oilaviy zo'ravonlikka uchragan ayollarda ijtimoiy stigmatizatsiyaning shakllanishi, uning shaxsning o'zini baholashi va psixoemotsional holatiga ta'siri ijtimoiy-psixologik nuqtayi nazardan yoritiladi. Oilaviy zo'ravonlik natijasida ayollarda o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishi, o'zini ayblash, uyat, qo'rquv, ijtimoiy ajralish, xavotir va emotsional beqarorlik kabi holatlar yuzaga kelishi mumkin. Maqolada jamiyatning zo'ravonlikka uchragan ayollarga munosabati, stereotiplar va stigmatizatsiya jarayonining jabrlanuvchining psixologik holatiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, ayollarning psixoemotsional barqarorligini tiklash, o'zini ijobiy baholashini shakllantirish va ijtimoiy moslashuvini qo'llab-quvvatlashning psixologik yo'llari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: oilaviy zo'ravonlik, ijtimoiy stigma, stigmatizatsiya, o'zini baholash, psixoemotsional holat, xavotir, depressiv holat, ijtimoiy moslashuv, psixologik yordam, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash.

Abstract

This article examines the social stigmatization of women who have experienced domestic violence and its influence on self-esteem and psycho-emotional well-being from a socio-psychological perspective. Domestic violence may lead to reduced self-confidence, self-blame, shame, fear, social isolation, anxiety, and emotional instability among women. The article analyzes the influence of social attitudes, stereotypes, and stigmatization on the psychological condition of victims of domestic violence. It also discusses psychological approaches aimed at restoring psycho-emotional stability, developing positive self-esteem, and supporting women's social adaptation.

Keywords: domestic violence, social stigma, stigmatization, self-esteem, psycho-emotional state, anxiety, depressive state, social adaptation, psychological support, social support.

Kirish

Bugungi kunda oilaviy zo'ravonlik jamiyatning ijtimoiy-psixologik muammolaridan biri sifatida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Oiladagi zo'ravonlik nafaqat insonning jismoniy xavfsizligiga, balki uning ruhiy holati, o'ziga bo'lgan munosabati, ijtimoiy aloqalari va kelajak haqidagi tasavvurlariga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, zo'ravonlikka uchragan ayollar ko'pincha nafaqat zo'ravonlikning bevosita oqibatlarini, balki atrof-muhitning salbiy munosabati bilan ham yuzma-yuz keladilar.

Ijtimoiy stigmatizatsiya — ma'lum bir shaxs yoki guruhga jamiyat tomonidan salbiy tamg'a qo'yilishi, uni boshqalardan ajratish yoki kamsitish jarayonidir. Oilaviy zo'ravonlikka uchragan ayollarga nisbatan “oilani saqlab qola olmadi”, “o'zi sababchi bo'lgan”, “nega chidab

yurdi?” kabi qarashlarning mavjudligi jabrlanuvchining psixologik holatini yanada murakkablashtirishi mumkin.

Bunday munosabat natijasida ayol o‘z boshidan kechirgan zo‘ravonlik haqida boshqalarga gapirishdan qo‘rqishi, yordam so‘rashdan uyalishi yoki o‘zini aybdor deb his qilishi mumkin. Natijada zo‘ravonlik holati yashiriladi va ayolning ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlari kamayadi.

Asosiy qism

Oilaviy zo‘ravonlikning psixologik oqibatlarini o‘rganishda jabrlanuvchining o‘zini baholash darajasi muhim ko‘rsatkichlardan biridir. O‘zini baholash shaxsning o‘z imkoniyatlari, qobiliyatlari, qadriyati va jamiyatdagi o‘rniga bergan umumiy bahosini ifodalaydi.

Sog‘lom o‘zini baholashga ega bo‘lgan inson o‘zining kuchli va zaif tomonlarini real baholay oladi, muvaffaqiyatsizliklarni shaxsiy qadriyatining inkori sifatida qabul qilmaydi. Biroq uzoq vaqt davom etgan zo‘ravonlik sharoitida ayolning o‘ziga bo‘lgan ishonchi pasayishi mumkin.

Zo‘ravonlik qiluvchi shaxs tomonidan muntazam ravishda haqoratlash, kamsitish, tahdid qilish, nazorat qilish yoki ayblash ayolning o‘zini qadrsiz his qilishiga olib keladi. Vaqt o‘tishi bilan tashqi tomondan bildirilgan salbiy baholar shaxsning ichki e‘tiqodiga aylanishi mumkin. Natijada ayol “men hech narsaga qodir emasman”, “men yaxshi inson emasman”, “hech kim menga yordam bermaydi” kabi salbiy fikrlarga berilishi ehtimoli ortadi.

Ijtimoiy stigma ushbu jarayonni yanada kuchaytiruvchi omil hisoblanadi. Jamiyat tomonidan ayolga nisbatan salbiy munosabat bildirilishi uning o‘zini baholashiga bevosita yoki bilvosita ta‘sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, oila va yaqin ijtimoiy muhitning qo‘llab-quvvatlamasligi jabrlanuvchining yolg‘izlik hissini kuchaytiradi.

Ijtimoiy stigmatizatsiyaning yana bir muhim jihati — ayolning o‘zini ayblashidir. Ba‘zi hollarda zo‘ravonlikka uchragan ayol atrofdagilarning fikrlari ta‘sirida zo‘ravonlik uchun o‘zini mas‘ul deb hisoblay boshlaydi. Aslida esa zo‘ravonlik uchun javobgarlik zo‘ravonlikni sodir etgan shaxs zimmasida bo‘lishi kerak. Jabrlanuvchini ayblash esa uning psixologik tiklanish jarayoniga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Psixoemotsional holat insonning hissiy kechinmalari, kayfiyati, xavotir darajasi, stressga munosabati va emotsional barqarorligini o‘z ichiga oladi. Oilaviy zo‘ravonlikdan keyin ayollarda qo‘rquv, xavotir, tushkunlik, o‘ziga ishonchsizlik, umidsizlik, asabiylik va ijtimoiy munosabatlardan qochish kabi holatlar kuzatilishi mumkin.

Ayniqsa, zo‘ravonlik tajribasi va ijtimoiy stigma birgalikda mavjud bo‘lsa, psixologik zo‘riqish kuchayishi mumkin. Masalan, ayol zo‘ravonlikdan qutulish uchun yordam so‘rashni istaydi, biroq “odamlar nima deydi?” degan qo‘rquv uni yordam olishdan to‘sadi. Natijada u o‘z muammosi bilan yolg‘iz qolishi va psixologik bosimni uzoq vaqt davomida boshdan kechirishi mumkin.

Shu sababli oilaviy zo‘ravonlikka uchragan ayollar bilan ishlashda faqat zo‘ravonlikning bevosita oqibatlarini bartaraf etish yetarli emas. Ularning ijtimoiy muhitini, o‘zini baholash darajasini va psixoemotsional holatini ham hisobga olish zarur.

Psixologik yordam jarayonida, avvalo, ayolga xavfsiz va ishonchli psixologik muhit yaratish muhim. Mutaxassis tomonidan jabrlanuvchini ayblamaslik, uning kechinmalarini tinglash va his-tuyg‘ularini qabul qilish psixologik tiklanishning muhim shartlaridan biridir.

Bundan tashqari, kognitiv-xulq-atvor yondashuvi asosida ayolning o'zi haqidagi salbiy qarashlarini aniqlash va ularni konstruktiv fikrlar bilan almashtirish mumkin. Masalan, “men ojizman” degan fikr o'rniga “men murakkab vaziyatni boshdan kechirdim va undan chiqish uchun yordam izlayapman” kabi real va ijobiy qarashlarni shakllantirish shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchini tiklashga yordam beradi.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash ham muhim omillardan biridir. Oila a'zolari, do'stlar, psixologlar, ijtimoiy xodimlar va tegishli tashkilotlarning ko'magi ayolning jamiyatdan ajralib qolishining oldini oladi. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning mavjudligi o'zini qadrlashni oshirish va stressli vaziyatlarni yengib o'tish imkoniyatini kuchaytirishi mumkin.

Shuningdek, jamiyatda oilaviy zo'ravonlikka nisbatan to'g'ri munosabatni shakllantirish ham muhim. Zo'ravonlikka uchragan ayolni ayblash yoki uni stigmatizatsiya qilish o'rniga, unga yordam va himoya ko'rsatish zarur. Bu borada aholining psixologik savodxonligini oshirish, oilaviy zo'ravonlikning oqibatlari haqida targ'ibot ishlarini olib borish va zo'ravonlikka nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oilaviy zo'ravonlikka uchragan ayollarning psixoemotsional holati ko'plab ijtimoiy va psixologik omillar bilan bog'liq. Zo'ravonlikning o'zi bilan bir qatorda, jamiyatdagi salbiy stereotiplar va stigmatizatsiya ham ayolning o'zini baholashiga va ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ijtimoiy stigmatizatsiya natijasida ayollarda o'zini ayblash, uyat, qo'rquv, o'ziga ishonchsizlik va ijtimoiy izolyatsiya kuchayishi ehtimoli mavjud. Shu sababli oilaviy zo'ravonlikka uchragan ayollar bilan psixologik ishlashda ularning shaxsiy kechinmalari bilan bir qatorda ijtimoiy muhitini ham hisobga olish lozim.

Ayollarning o'zini ijobiy baholashini tiklash, psixoemotsional barqarorligini mustahkamlash va jamiyatga qayta moslashishiga ko'maklashish uchun kompleks psixologik va ijtimoiy yordam tizimini rivojlantirish zarur. Eng muhimi, zo'ravonlikka uchragan ayol jabrlanuvchi sifatida ayblanmasligi, balki himoya va qo'llab-quvvatlashga muhtoj shaxs sifatida qabul qilinishi kerak.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Goffman E. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1963.
2. Rosenberg M. *Society and the Adolescent Self-Image*. – Princeton: Princeton University Press, 1965.
3. Bandura A. *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. – New York: W.H. Freeman, 1997.
4. Heise L.L. Violence against women: An integrated, ecological framework // *Violence Against Women*. – 1998. – Vol. 4(3).
5. World Health Organization. *Violence against women: Prevalence estimates, 2018*. – Geneva: WHO, 2021.
6. World Health Organization. *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*. – Geneva: WHO, 2013.
7. Walker L.E. *The Battered Woman Syndrome*. – New York: Springer Publishing Company, 2009.

8. Tajfel H., Turner J.C. An integrative theory of intergroup conflict // *The Social Psychology of Intergroup Relations*. – Monterey, CA, 1979.
9. Myer B. *The Social Psychology of Stigma*. – New York: Guilford Press.
10. O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. – 2019-yil 2